

Mørkekunst. Den dunkle vinter har sine helt egne kvaliteter, mener kunstgruppen Myrkr, som iscenesætter mørke og mørkning. En opmuntring til de novemberfortabte.

Gå blidt ind i natten

AF HEIDI LAURA

Hvis en artikel kunne starte med stilhed, så var det sådan, vi startede. En stor, blød stilhed, dybsort og rolig som en stjernehimmel, sådan en stilhed, som får én til at slippe et langt suk og synke lidt sammen i kroppen. Stilhed og mørke hører nemlig sammen. Intet er mere nordisk end det store, stille, iskolde vintermørke, som hyller os alle sammen en tredjedel af året, men kun få går villigt i vinterhi. Mørke, tysthed og stilstand er stærkt nedvurderede kvaliteter. De opleves mest som et fravær af lys, varme og vækst, selve livets stof.

Hvert eneste år i starten af november jamres der punktligt i Danmark over mørket og kulden, som holder sit helt forventelige indtog, og hvert år citeres Henrik Nordbrandts digt om november med aldrig svigtende bitterhed. Egentlig er det jo paradoksalt, at vi lever så ulykkeligt med det uafvendelige vintermørke. Hvorfor værdsætter vi ikke den roligere rytme og den indadvendthed, som de korte dage lægger op til? Hvis man vil have et nyt forhold til vintermørket, skal man tage ud at gå en tur med Myrkr.

MYRKR betyder mørke på oldnordisk, og under det navn iscenesætter Alaya Riefenthal, Jullie Hjetland og Sara Troense mørkeoplevelser og møder med naturen. De trækker på både kunst, videnskab og hverdags erfaringer, og sjovt nok oplever kunstmiljøet dem som meget naturorienterede, mens naturelskere synes, de giver en spændende kunstnerisk vinkel på naturen.

En lørdag aften for nylig tog de imod aftenens medvandrere på en dunkel mole i Svanemøllehavnen med et lille glas snaps og tjekkede, at alle havde downloadet den fil, man synkront skulle lytte til. 1-2-3, alle trykkede start, og med Sara Troense som anfører begav flokken sig i lyttende tavshed af sted længere ud på molen og dybere ind i det disede mørke. Peter Tybjerg Aldrichs stemme fortalte om lysforurening og den moderne verdens manglende fortrolighed med mørke, og jordemoder Jane Enemærke skildrede fosterets altforandrende rejse fra livmoderens mørke til verdens lys – og nye stemmer kom til.

Der er heldigvis ikke tæt mørke på en moderne havn, konstaterede Deres mørkerædde udsendte, mørket er snarere flimrende og graderet og brydes ikke så langt væk af byens lys. Men det er overraskende, hvor sjældent man tænker over mørkegrader eller kvaliteter af mørke.

Ude på havnen går lydcollagen over i musik: et værk af vokalgruppen IKI, optaget i mørke. Man vandrer sammen, men i hver sin lille verden, og i de dunkle omgivelser bliver oplevelsen af både musik og stemmer intens og inderlig. Efter en times lyttende vandring på havnen og i det aftenstille kvarter tæt ved når gruppen tilbage til udgangspunktet. Nogle gange tænder Myrkr bål som afslutning, men i aftenens støvregn tilbød man i stedet stilfærdigt deltagerne at skrive et postkort om deres oplevelse til en fremtidig

Når Myrkr holder mørkninger som performances rundtomkring i landet, er det også tydeligt, at de ældre i publikummet har meget lettere ved at falde ind i stilheden og roen og blive nærmest meditative, mens de yngre ofte har det svært med ren stilhed.

deltager i lydvandringerne et andet sted i Danmark.

»Der skal være en vis andægtighed, for vandringen er langsom og indadvendt. Når vi slutter vandringen, har folk ikke altid brug for at snakke. Jeg håber faktisk tit, at der ikke er nogen, der siger noget. På postkortene kan man, hvis man vil, nedfælde nogle tanker til en anden, men uden at behøve at sige noget til nogen,« forklarer Sara Troense, da vi en lys efterårs morgen mødes i de højloftede stuer i kollektivet Hvide Måge i Valby i København. Jeg bemærker, hvor stille og melodisk de alle tre taler. På forhånd har jeg tænkt en del over, hvad deres projekt går ud på, og at det vel egentlig er en slags oplysningsprojekt om en tabt forbindelse til både mørke og natur.

Oplysningsprojekt? Intet ord kunne være mere ved siden af.

Måske er det et nedtoningsprojekt?

DET var billedkunstneren Alaya Riefenthal, som for nogle år siden kontaktede musikeren Jullie Hjetland og spurgte, om ikke de skulle lave noget sammen om mørke.

»Fordi Jullie synger lige så inderligt som mørket! Det mindede mig om, når jeg har trukket mig tilbage i stilhed i sommerhuset og har siddet i skumringen og nydt det tidspunkt, hvor alt bare lukker sig. Den dér finhed.«

Med Riefenthal's baggrund i performance var det oplagt, at de blandt andet skulle lave iscenesættelser af mørket og af mørkningen, det langsomme skift fra dag til nat, som

er så særligt for Norden. De spurgte gamle mennesker ud om mørkning. »Dem på 80-90 år kan huske tiden før elektrisk lys. I dag har vi ikke mere det temposkift sidst på dagen; alt kører derudad, og alt er oplyst hele tiden.« Umiddelbart var de gamle i tvivl om, hvad de unge mente med 'at holde mørkning'. »Da vi så forklarede, hvad vi mente, sagde de, at det havde de da gjort som børn. 'Far lå og sang på sofaen, og mor sad og strikkede, og vi lå foran kakkelovnen, mig og mine brødre, og kunne lige se flammen.' Min egen farmor fortalte, hvordan de sad foran kakkelovnen, hendes seks søskende og hende, imens det blev mørkt, og så ventede man lige med at tænde lyset. De havde fortællingen, uden at kende til ordet mørkning,« siger Alaya Riefenthal.

Når Myrkr holder mørkninger som

BILLEDE: GEORGES de LA TOUR - SKT. JOSEFS DRØM

Højtlesning

Hvis De er abonnent, kan De høre Heidi Laura læse sin artikel på Lydavisen.dk

performances rundt omkring i landet, er det også tydeligt, at de ældre i publikummet har meget lettere ved at falde ind i stilheden og roen i performancen og blive nærmest meditative, mens de yngre ofte har det svært med ren stilhed.

Hjetland og Riefenstahl opsøgte eksperter, som kunne fortælle om mørkets kvaliteter i vidt forskellige sammenhænge, og fordi de manglede teknisk erfaring med at arbejde med lyd, trak de radiodokumentaristen Sara Troense ind i arbejdet. Hun så straks, at der var guld i deres materiale. Mørket er – om man så må sige – et markant underbelyst emne.

»Hele kulturen opfordrer til udadvendthed, effektivitet, produktivitet. Hele tiden. Det er rigtig hårdt at skulle være på sådan hele året og altid,« siger Sara Troense. »Naturens og årets gang lægger derimod op til, at man i den kolde tid kan gear ned og vende sig lidt indad, ikke tale så meget, være i mørket, måske ikke være så effektive og produktive. Men det er frustrerende for os, det er vi ikke vant til, og vi har ikke tid til det. 'Åh, de tunge vintermåneder!', klager vi.«

For der er det med mørket, at det unddrager sig vores kontrol, som Sara Troense forklarer: »Man kan ikke forcere mørket, det er der. Man kan gå væk fra mørket, men det er stadig derude. Behovet for at styre alt omkring én er en del af kulturen i dag, og det er frustrerende, at man ikke kan slukke for mørket, ligesom man ikke kan presse et træ til at vokse hurtigere, end det selv vil, hvis man vil have træ i ordentlig kvalitet. Man må gå med det i stedet for at forcere det. Men måske er der noget godt i det, at det tager sin tid? Og i at året og døgnnet har en uafvendelig cyklus?«

DER gemmer sig en simpel visdom i fortidens mørkningskultur, en sindig accept af de begrænsninger, større kræfter sætter. »Det var ikke noget, man gjorde, fordi man havde et særligt ritual, det var bare en nødvendighed, det var døgnets rytme. Man måtte samarbejde med og indpasse sig i naturen. I dag tager vi til Østen og finder det samme – roen og det indadvendte – men vi har masser af ting i naturen og historien i Norden, som kan give os lige så meget. Det er ikke, fordi vi vil tilbage til en tid uden elektrisk lys eller før Facebook, men vi skaber med vores performances og vandring et rum, hvor der er langsomhed og fordybelse og mørke og stilhed. Så kan man reflektere over, om man kunne gøre det anderledes i sit liv,« siger Alaya Riefensthal.

»Jo længere nordpå du kommer, jo mere stille er folk, jeg kender det selv fra Nordnorge og Grønland,« tilføjer Jullie Hjetland. »Man siger bare ikke ret meget. Og man taler meget lavt. Det er indbygget i den talekultur, man har. Man kan være ude at fiske sammen og sige ingenting til hinanden i otte timer. Vi er meget optaget af lysterapi og solhilsner og Østens lys – men at slukke lyset og gå i seng, når det bliver mørkt, det gør vi jo ikke. Det er, som om det er sommer hele året, vi går aldrig i hi, selvom vi er nordboere. Det er et evigt sommerstress.«

»At overgive os til naturen er ikke noget, vi er gode til, heller ikke når det gælder vores egen biologi,« påpeger Jullie Hjetland. »Danmark er jo også det sted i Norden, hvor der er mindst vild natur tilbage, vi har kun én urskov, alt andet er planlagt. Vi er så bange

for at gå glip af noget; hver en kvadratmeter af vores natur skal udnyttes, og vi skal bare lyse alt det mørke op og så køre derudad hele tiden. Men folk bliver jo syge, når de ikke får hvilet nok, og 30 procent af danskerne lider af søvnforstyrrelser.«

»Der var en vinter, jeg boede på Bornholm og sov 14 timer i døgnnet – og jeg har aldrig været så lykkelig. Når naturen ikke sætter grænser for os, så får vi brug for, at andre gør. Det er derfor, man har brug for at gå hen og tage yogatimer for eksempel, så sætter andre én i gang med at finde ro. Man siger ikke: Hver onsdag vil jeg bare sidde en time i mørket,« siger Alaya Riefensthal.

»Og så får vi stress, fordi vi skal nå til yoga,« tilføjer Jullie Hjetland, »og vi skal skynde os at slappe af. Og så skal vi også tabe os imens.« Latter hele vejen rundt.

SPROGET afspejler, at alt med lys er godt: oplysning, lyse tanker, at lyse op, at kaste lys over, at skinne som en sol. Og alt med mørke er belastende: formørkelse, mørk middelalder, mørklægning, et sort kapitel og Aftenlandets undergang.

»Den symbolik stammer fra oplysningstiden,« forklarer Sara Troense. »Når vi mister muligheden for at se klart, bliver vi bange, vi kan ikke navigere i det. Vi bliver lammede og handicappede; resten af vores sanser er ubrugelige i mørket, fordi vi aldrig bruger dem. Da Alaya og Jullie vandrede med forstkandidaten Peter Friis Møller om natten i Grib Skov, som han ofte gør, sagde han ting som, at 'det er nemt at høre, om det er en ræv eller en grævling, der tørner ud gennem graven ...' Nej, det er da ej! Men hvis man har trænet sin hørelse, så kan man – præcis som man kan træne sin smagssans, så man kan smage forskel på vine. Men vi træner ikke de andre sanser, vi bruger synet hele tiden.«

Vintermørket er et rum, der kan udforskes med de andre sanser. Og det er et rum, som lægger op til at dyrke andre og mere indadvendte stemninger. Hvad er Myrkr's bud på et lykkeligere liv med mørket?

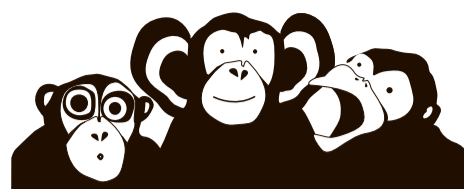
De har mange, og de er pænt svend brinkmannske og ikke spor svære at afprøve: Kom overens med mørket. Gå en tur i det. Sluk lyset. Sid og kig. Prøv at bemærke mørket som noget positivt og tænk: Det er allerede mørkt, nu må jeg godt lukke computeren og lægge mig på sofaen! Find nydelse i andre sanser end synet. Gå ned i tempo og sov noget mere. Nedton. Gå glip. Sæt dig bare en gang imellem og hold en mørkning. Tag mørket som det helle, det kan være.

November er også den definitive undergang, hvor millioner af døende blade pletter vores daglige vej. »Det er nu, vi kan opleve, at naturen lige så stille dør for øjnene af os, alting går i hi, men jo kun for at live op igen. Kan man acceptere den død, som er så naturlig en del af livet, så er det nemmere at stoppe op og tage vintermørket som et helle,« siger Jullie Hjetland.

Gå ikke blidt ind i natten ... ras, ras imod lysets død!, digtede Dylan Thomas, med mørket som en ikke overraskende metafor for døden. Men man kan også gå blidt ind i vinterens lange nat.

Lyt til Myrkr's lydcollager skabt til mørkninger og mørkevandringer på myrkr.dk og [Soundcloud](https://www.soundcloud.com/myrkr).

PSST...!

AF CHRISTINA MAJCHER

LYDEN af dyb bas dirrer i asfalten foran spillestedet **Pumpehuset** i det indre København, da vi ankommer 15 minutter i midnat. Det er **drum'n'bass-dj'en Andy C**, der skal spille, og for fans som os er det noget af et scoop. Han var allerede et af de største navne på scenen tilbage i 1993, da musikstilen hed jungle, og jeg hørte ham første gang i undergrundsklubben **The Paradise** i London. Nu spiller han normalt på stadioner for 10.000 mennesker ad gangen. Men i forkælede København kan vi trille hele vejen ned gennem den november-lukkede byhave foran Pumpehusets hovedindgang og direkte ind i varmen, uden at stå i kø.

Der er dog helt fyldt i den store sal, hvor **Tim Driver** er i gang bag pladespillerne på scenen. Hver sommer arrangerer Driver den populære **Bas Under Buen-fest**, som omdanner beton-ingenmandslandet under Bispeengbuens sekssporede motorvej på grænsen mellem **Frederiksberg** og **Nordvest** til en elektronisk basfest for 7000 mennesker. I aften varmer han op for »den måske bedste dj i verden – på tværs af genrer!«, som han har skrevet på sin Facebook-væg om eftermiddagen. »Hvis det er det sidste, jeg gør, er det ok!«

Superstjernen Andy C går på scenen 25 minutter over midnat. Han er på en global tour for at fejre **25-års jubilæet** for etableringen af sit pladeselskab **Ram Records**. Denne aften skal han spille **fire timer i træk på tre pladespillere**. Forhandlingerne om at få ham til Pumpehuset startede for et år siden.

»Han kunne snildt have taget et gig, der havde givet tre gange så mange penge for ti gange så mange mennesker. Men han kan virkelig godt lide at spille i forskellige omgivelser. Og så havde han det mægtigt sjovt, sidst han var her,« siger direktør i Pumpehuset **Kristoffer Buck Bramsen**, da

jeg møder ham foran teknikerpulten midt på dansegulvet, hvor lyden er bedst.

Sidst, jeg hørte Andy C i København, var til den elektroniske musikfestival **Strøm** i 2011, hvor han spillede lukkesettet lørdag aften i **Enghaveparken på Vesterbro**. Det tog ham fem minutter at omdanne det sommerkåde publikum foran scenen til en frådende masse af flagrende arme og ben, der slyngede bukser og andre **løse beklædningsdele** op til den forbløffede dj på scenen.

I Pumpehuset er stemningen heldigvis betydeligt mildere. Jeg er ikke totalt vild med Andy Cs stadion-dj-karriere, men man kan tilgive meget, når man blev fan for 25 år siden.

Andy C udgav **det dystre mesterværk** *Valley of the Shadows* på sit eget pladeselskab Ram Records i 1993, og det må være den plade, jeg har hørt flest gange i mit liv.

På fronten af dj-pulten projicerer lysmagerne fra **Hackstage** blåhvide visuals, der lyser op i den mørke sal og får mig til at tænke på de lysende **sci-fi-tunneller** i computerspillet **Wipeout**. Bassen dirrer i skelet og næsefløje, tempoet kører med 180 beats i minuttet. Andy C mixer forpustende hurtigt. I gamle dage ville han holde min opmærksomhed fanget i en to timer lang hypnose med sine dj-sets. Nu spiller han 30 sekunder af det ene nummer, 40 sekunder af det næste, 10 sekunder af det tredje.

Et mixe-tempo, som tydeligvis forfører det tusindtallige, digitalt distraherede publikum af **Tinder-vante** tyveårige, der fylder hans stadionkoncerter. **Swipe, swipe, swipe, swipe**, hele tiden videre til næste højdepunkt. Det er maksimalt ekvilibristisk og indimellem frydefuldt forbløffende, men føles også som at blive holdt fast i et konstant **flitsbuespænd** mellem begejstring og skuffelse. I hvert fald for flokken af os gamle fans foran venstre højtaler. I det spænd sidder jeg til gengæld fast de næste fire timer som på en limpind.

Måske får hans mesterlige, **udmattende teknik** bag pulten faktisk tiden til at gå i opløsning. Klokkeren 25 minutter over 04 spiller Andy C sit sidste nummer, og der er ingen af os, der forstår, hvor tiden blev af. Heller ikke de sidste 25 år.

TEGNING: ULLA BECH-BRUUN

